

PPON Geschiedenis en aardrijkskunde einde basisonderwijs

In 2008 zijn voor de vakken geschiedenis en aardrijkskunde peilingsonderzoeken uitgevoerd. We onderzochten daarmee enkele aspecten van het onderwijsaanbod voor beide vakken in de jaargroepen 6, 7 en 8. Ook werden de leeropbrengsten van het onderwijs aan het einde van de basisschool onderzocht. De leerlingen in jaargroep 8 hebben daarvoor over zeven onderwerpen uit het leerplan voor aardrijkskunde en acht onderwerpen uit het leerplan voor geschiedenis vragen beantwoord. De belangrijkste conclusies van deze peilingen hebben we in deze PPON-informeert bij elkaar gezet.

Project PPON

Sinds 1987 onderzoekt het project Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau (PPON) de leeropbrengsten in het basisonderwijs. Intussen heeft PPON over vrijwel alle leerstof domeinen van het basisonderwijs gerapporteerd. De laatste jaren ligt het accent van het peilingsonderzoek op de vakgebieden Nederlandse taal, rekenen/wiskunde en wereldoriëntatie, al is er de laatste jaren ook gerapporteerd over Engelse taal en bewegingsonderwijs. PPON is een project van Cito en wordt uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

april 2011

Geschiedenis Onderwijsaanbod

Voor de meeste leraren is geschiedenis een apart vak

Meer dan 80% van de leraren in de jaargroepen 6 en 7 en meer dan 70% van de leraren in jaargroep 8 geeft aan dat zij geschiedenis voornamelijk geven als een afzonderlijk vak. De andere leraren kiezen voor de optie 'geïntegreerd met andere vakgebieden'. Dat gebeurt dan met name omdat de gebruikte methode een geïntegreerde aanpak van wereldoriëntatie voorstaat. In vergelijking met de peiling in 2000 is alleen in jaargroep 8 het percentage leraren dat voor de optie 'geïntegreerd' kiest enigszins toegenomen.

Eén uur geschiedenis per week

De gemiddelde lestijd voor geschiedenis is in alle drie de jaargroepen één uur per week. Dit correspondeert met het advies van de Commissie Historische en Maatschappelijke Vorming (2001) die voor de bovenbouw van het basisonderwijs 110 tot 130 uur voor geschiedenisonderwijs voorstaat. In 2000 werd de gemiddelde lestijd per week 10 minuten hoger ingeschat.

Vrijwel alle leraren maken gebruik van een geschiedenismethode

In de periode tussen de vorige en de huidige peiling is voor het geschiedenisonderwijs door de commissie De Rooy een nieuwe indeling in tien tijdvakken ontwikkeld. Die indeling is inmiddels opgenomen in de vernieuwde kerndoelen basisonderwijs. Een derde deel van de scholen gebruikte in 2008 al een methode met deze nieuwe tijdvakindeling.

Percentage leraren dat een geschiedenisonderwerp expliciet aan de orde stelt

Historische gebeurtenissen, verschijnselen, ontwikkelingen en personen	Jaargroep 6	Jaargroep 7	Jaargroep 8
Familiegeschiedenis	28	10	14
Omgevingsgeschiedenis	31	20	23
Samenlevingen in de prehistorie in West-Europa	64	25	22
Romeinse invloed in Nederland	84	42	27
Middeleeuwse samenleving in West-Europa	80	59	29
Culturele ontwikkelingen vanaf de late Middeleeuwen:			
• ontwikkeling van steden en handel	63	75	49
• ontdekkingen op het gebied van wetenschap en techniek	45	72	59
• Europese expansie, kolonialisme en reformatie	18	76	68
Tachtigjarige oorlog en het ontstaan van de Nederlandse staat	25	71	26
Nederlandse Gouden Eeuw	21	84	37
Franse revolutie	13	59	32
Industriële samenleving	31	46	71
Crisisjaren in Nederland en de Tweede Wereldoorlog	29	50	93
Naoorlogse samenleving in Nederland en de ontwikkeling van de welvaartsstaat	35	29	81
Hedendaagse Europese en mondiale verhoudingen	3	15	60
Ontwikkeling van de multiculturele samenleving	7	22	72
Europese Unie	6	32	50
Veranderingen in Oost-Europa	6	28	53

*vet: meer dan 50% van de leraren besteedt aan dit onderwerp 'echt' aandacht

Er worden door leraren in totaal 19 verschillende methoden genoemd. Met 35% van de scholen is de traditionele methode Wijzer door de tijd de meest gebruikte methode. Ook de methode Bij de tijd wordt door een derde deel van de leraren genoemd. Daarvan gebruikt de helft nog de methode met de traditionele tijdvakindeling en de andere helft de vernieuwde versie met de nieuwe tijdvakindeling. Leraren geven vrijwel allemaal aan de methode voor meer dan 50% te volgen en 80% volgt de methode vrijwel volledig. 70% van de leraren is geheel tevreden over de methode die wordt gebruikt en nog eens 20% is deels tevreden.

Aanbod opnieuw meestal longitudinaal volgens tijdvakken

Net als in 2000 is er duidelijk sprake van een longitudinale structurering van de leerstof voor geschiedenis.

- In jaargroep 6 besteedt de meerderheid van de leraren de meeste aandacht aan onderwerpen als de nomadische en agrarische samenlevingen in de prehistorie in West-Europa, de Romeinse invloed in Nederland en aan de middeleeuwse samenleving in West-Europa.
- In jaargroep 7 ligt voor de meeste leraren het accent op de tijdvakken Middeleeuwen en Republiek.
- In jaargroep 8 besteden leraren vooral aandacht aan de 19e en 20e eeuw.

Internet wordt veel gebruikt en ook het digitale schoolbord is in opmars

Gebruikte in 2000 minder dan een derde van de leraren internet voor geschiedenisonderwijs, in 2008 maken daar met name in jaargroep 7 en 8 vrijwel alle leraren gebruik van. Het digitale schoolbord wordt door ongeveer 40% van de leraren in jaargroep 8 gebruikt. In de jaargroepen 6 en 7 zet ongeveer een kwart van de leraren het in bij het geschiedenisonderwijs.

Overladen onderwijsprogramma hindert het meest

Een meerderheid van de leraren geeft aan dat het onderwijsprogramma hen onvoldoende tijd laat voor geschiedenis; ongeveer de helft van de leraren ervaart onvoldoende interesse bij de leerlingen voor geschiedenis. Iets minder dan de helft van de leraren zegt over onvoldoende informatie te beschikken over de eigen omgevingsgeschiedenis en onvoldoende tijd te hebben om de geschiedenisles goed voor te bereiden.

Vergeleken met 2000 zijn leraren in 2008 vaker tevreden over de methode, over de beschikbare informatie voor geschiedenisonderwijs en oordelen ze ook positiever over de interesse van leerlingen in geschiedenis. De oordelen over de eigen deskundigheid, over beschikbare voorbereidingstijd en tijd voor geschiedenis zijn vergelijkbaar met die uit 2000.

Nieuwe tijdvakken door de meeste leraren al gebruikt

In de vernieuwde kerndoelen voor het basisonderwijs wordt voor geschiedenis een nieuwe tijdvakindeling gehanteerd in tien tijdvakken met associatieve benamingen als 'Tijd van jagers en boeren', 'Tijd van burgers en stoommachines'. In 2008 zegt nog slechts 20% tot 30% van de leraren alleen de traditionele tijdvakindeling te gebruiken, hoewel de meesten nog wel een methode gebruiken met die oude tijdvakindeling. Een vergelijkbaar percentage leraren hanteert alleen de nieuwe tijdvakindeling en 30% tot 40% zegt beide tijdvakindelingen te gebruiken. Ondanks het feit dat in het peilingjaar de nieuwe kerndoelen nog niet van kracht waren, hanteerden de meeste leraren dus al de nieuwe tijdvakindeling.

Onderwijsopbrengsten

Tijdsbesef nu ook met nieuwe tijdvakindeling

Voor het onderwerp Tijdsbesef is een nieuwe tijdbalk ontwikkeld waarop de nieuwe tijdvakindeling is afgebeeld. Deze tijdbalk is in het onderzoek gebruikt op scholen die in de geschiedenisles gebruikmaken van een methode met de nieuwe tijdvakindeling. In vergelijking met de traditionele tijdbalk weten de leerlingen met de nieuwe tijdbalk vaker historische gebeurtenissen in de tijd te plaatsen. Waarschijnlijk kan dat worden toegeschreven aan het meer informatieve karakter van de nieuwe tijdbalk met de associatieve benamingen voor de verschillende tijdvakken. In de traditionele tijdbalk worden schaarse en meer abstracte benamingen gebruikt. De vraag is nog wel of leerlingen de nieuwe tijdvakken ook onderling en in de tijd beter kunnen positioneren dan de traditionele tijdvak-aanduidingen.

Wat moeten kinderen leren?

Een cultuurpedagogische discussie

Welke kennis en inzichten over geschiedenis en aardrijkskunde hebben leerlingen nodig om straks volwaardig aan de samenleving deel te kunnen nemen? En wat zou daarvan in het basisonderwijs aan de orde gesteld en geleerd moeten worden?

Het kunnen beantwoorden van deze vraag veronderstelt:

- kennis over kinderen, over hun ontwikkeling, hun vermogen tot leren en over hun belangstelling,
- kennis van de cultuur of van bepaalde onderdelen daarvan, in dit geval van geschiedenis en aardrijkskunde,
- pedagogische kennis op basis waarvan men de belangen van kinderen en cultuur op elkaar betreft.

Cito heeft breed samengestelde groepen van deskundigen bijeengebracht. In open discussies hebben deze groepen overeenstemming bereikt over relevante leerstof voor geschiedenis en aardrijkskunde voor het basisonderwijs. Deze stof is uiteraard in overeenstemming met de kerndoelen basisonderwijs. In de discussies heeft men elkaar geïnformeerd over het belang van bepaalde

leerstof, zijn uiteenlopende aanspraken, benaderingen en inzichten op hun waarde gewogen en heeft men elkaar aangevuld of gecorrigeerd op eenzijdigheden. Deze procedure noemen we een cultuurpedagogische discussie.

De resultaten van de cultuurpedagogische discussies over geschiedenis en aardrijkskunde zijn gepubliceerd in twee publicaties:

- *Geschiedenis voor de basisschool. Een domeinbeschrijving als resultaat van een cultuurpedagogische discussie*
- *Aardrijkskunde voor de basisschool. Een domeinbeschrijving als resultaat van een cultuurpedagogische discussie*

Van beide boeken is een tweede geactualiseerde druk verschenen. Deze domeinbeschrijvingen vormden het uitgangspunt voor de peilingsonderzoeken Geschiedenis en Aardrijkskunde.

Op de achterkant van deze PPO-informeert leest u hoe u deze uitgaven kunt bestellen.

U vindt daarin ook een verantwoording van de cultuurpedagogische discussies.

Voorbeeldopgaven Geschiedenis

Alle voorbeeldopgaven in deze PPO-informeert zijn opgaven die op het niveau van de standaard Voldoende goed tot redelijk goed beheerst moeten worden.

Voorbeeldopgave bij het onderwerp Tijdsbesef

Boer Bartelmans vertelt:

“Een paar jaar geleden kon ik maar weinig grond bebouwen, want ik had anders geen mest genoeg. Nu is er kunstmest uitgevonden. Dat is prachtig. Het is niet duur en ik kan er net zoveel van kopen als ik wil. Je begrijpt wel dat ik de laatste jaren veel meer grond bebouwd heb. Gelukkig zijn er nu ook landbouwmachines die mij kunnen helpen bij het zaaien en oogsten.”

In welke tijd speelt dit verhaal?

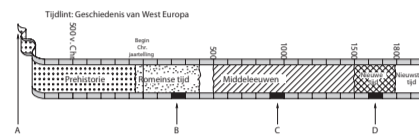
- A in de tijd van monniken en ridders (600 - 800)
- B in de tijd van steden en staten (1200 - 1500)
- C in de tijd van regenten en vorsten (1600 - 1700)
- D in de tijd van burgers en stoommachines (1800 - 1900)

Voorbeeldopgave bij het onderwerp Prehistorie

Grotschildering

In welke tijd is deze grotschildering gemaakt?

Daarom kan niet zonder meer kan worden geconcludeerd dat de nieuwe tijdvak aanduidingen ook tot een beter tijdsbesef leiden.

Traditionele tijdvakindeling	Nieuwe tijdvakindeling
Prehistorie	Tijd van jagers en boeren
Oudheid	Tijd van Grieken en Romeinen
Middeleeuwen	Tijd van monniken en ridders Tijd van steden en staten
Nieuwe tijd: de Republiek	Tijd van ontdekkers en hervormers Tijd van regenten en vorsten Tijd van pruiken en revoluties
Nieuwste tijd: 19e eeuw	Tijd van burgers en stoommachines
Nieuwste tijd: 20e eeuw	Tijd van de wereldoorlogen Tijd van televisie en computer

Kennis over de tijdvakken vergelijkbaar met peiling 2000

Over het geheel genomen zijn de prestaties van de leerlingen op de verschillende onderwerpen gelijk gebleven. Voor de onderwerpen Oudheid en Middeleeuwen wordt een significant negatief effect gevonden voor 2008 ten opzichte van 2000, maar de effectgrootte is klein.

De standaarden, vastgesteld door een team van experts, illustreren dat blijvend te weinig leerlingen het gewenste niveau van voldoende beheersing van de geschiedenistijdvakken behalen.

Geschiedeniscanon

Tijdens de voorbereiding van de nieuwe peiling voor Geschiedenis verscheen het rapport van de Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon (2006/2007). We hebben toen besloten aan het peilingsonderzoek een aparte toets toe te voegen die specifiek betrekking zou hebben op een aantal (26) kenniselementen uit deze canon. Bij de meeste vragen moesten de leerlingen een historische gebeurtenis of persoon plaatsen op de tijdbalk met de nieuwe tijdvakindeling. Ze konden daarbij steeds kiezen uit vier alternatieven.

De gemiddelde leerling beheerst slechts twee opgaven over de Geschiedeniscanon goed – waaronder een vraag over de Anne Frank Stichting – en elf opgaven redelijk goed tot net voldoende. Dat zijn bijvoorbeeld vragen over de periode waarin Hugo de Groot leefde, de eerste Nederlandse tekst verscheen en de watersnood plaatsvond. Vragen die door de gemiddelde leerling onvoldoende werden beheerst hadden onder andere betrekking op de periode waarin Karel V leefde, door Willem Drees de AOW werd ingevoerd, Nederland werd aangeduid als de ‘Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden’ en Suriname onafhankelijk werd.

Voorbeeldopgave bij het onderwerp Middeleeuwen

Welke ziekte was in de middeleeuwen berucht, omdat ze soms leidde tot de dood van meer dan de helft van de bevolking van een stad?

Antwoord: _____

Verschillen tussen leerlingen

Leerlingen met formatiegewichten 1.25 en 1.90 lopen achterstand in

Leerlingen met de formatiegewichten 1.25 en 1.90 hebben op alle onderwerpen een duidelijke achterstand ten opzichte van 1.00-leerlingen, terwijl het onderscheid tussen 1.25- en 1.90-leerlingen meestal klein is. Wel is het zo dat de achterstand van 1.25- en 1.90-leerlingen op 1.00-leerlingen in vergelijking met de peiling in 2000 duidelijk kleiner is geworden.

Jongens beter dan meisjes

Jongens presteren op alle onderwerpen beter dan meisjes. De verschillen zijn vergelijkbaar met de verschillen die in 2000 zijn gevonden. Er is vrijwel steeds sprake van een statistisch significant negatief effect voor meisjes. De kwalificatie van het verschil varieert voor de verschillende onderwerpen tussen klein en matig negatief.

Vertraagde leerlingen op achterstand

De prestaties van leerlingen die in hun schoolloopbaan vertraging hebben opgelopen zijn duidelijk minder goed dan die van hun reguliere klasgenoten. Er is bij alle onderwerpen sprake van een statistisch significant negatief effect. De effectgrootte varieert van klein tot matig negatief.

Voorbeeldopgave bij het onderwerp Nieuwe tijd: Republiek

De steden in de Nederlanden wilden hun vorst Karel V graag te vriend houden. Daarom wilden zij hem meestal wel flink wat geld geven als hij daarom vroeg. Waarom wilden de steden hem graag te vriend houden?

- A De steden vonden dat de koning nodig was, om ervoor te zorgen dat het milieu voldoende beschermd werd.
- B De steden vonden dat de koning nodig was, om ervoor te zorgen dat iedereen die geen werk had een uitkering kon krijgen.
- C De steden vonden dat de koning nodig was, om ervoor te zorgen dat iedereen voldoende naar de kerk ging.
- D De steden vonden dat de koning nodig was om rust en orde in het rijk te handhaven, zodat ze veilig handel konden drijven.

Voorbeeldopgave bij het onderwerp Nieuwste tijd: twintigste eeuw

Na de Tweede Wereldoorlog kreeg Nederland buitenlandse hulp bij het herstel van de schade. Welke regering gaf ons land financiële steun?

- A de Amerikaanse regering, omdat zij het communisme wilden tegenhouden.
- B de Duitse regering, omdat zij zich schuldig voelde over de vernielingen.
- C de Russische regering, omdat zij het communisme wilden verspreiden.
- D de Zwitserse regering, omdat Zwitserland geen schade had geleden in de oorlog.

Aardrijkskunde Onderwijsaanbod

Voor de meeste leraren is aardrijkskunde een apart vak

Ongeveer 90% van de leraren in de jaargroepen 6 en 7 geeft aan dat zij aardrijkskundeonderwijs voornamelijk geven als een afzonderlijk vak. In jaargroep 8 zegt 20% voor een geïntegreerde onderwijsvorm te kiezen. Dat is vergeleken met 2001 een aanzienlijk hoger percentage.

Gemiddeld ongeveer een uur aardrijkskunde per week

De lestijd voor aardrijkskunde is in alle drie de jaargroepen gemiddeld ongeveer één uur per week. Dat is ongeveer 10 minuten per week minder dan bij de peiling in 2001. Meer dan de helft van de leraren geeft aan dat de lestijd per week voor aardrijkskundeonderwijs 60 tot 90 minuten bedraagt.

Vrijwel alle leraren gebruiken voor aardrijkskundeonderwijs een methode

92% tot 95% van de leraren in de jaargroepen 6, 7 en 8 maakt voor het aardrijkskundeonderwijs gebruik van een methode. Vijf methoden worden door meer dan 5% van de leraren genoemd en gezamenlijk hebben zij een marktaandeel van bijna 80%. Vrijwel alle leraren volgen de methode voor meer dan de helft. De helft van de leraren is tevreden over de methode.

Aardrijkskundige oriëntatie breidt zich uit met jaargroepniveau

Er zijn in de jaargroepen 6, 7 en 8 overeenkomsten in onderwijsaanbod, maar toch concentreert het aardrijkskundeonderwijs zich in jaargroep 6 in belangrijke mate op Nederland, in jaargroep 7 op Europa en in jaargroep 8 op de wereld. Wel is er vergeleken met 2001 toenemende aandacht voor Nederland in jaargroep 8.

Gebruik internet sterk toegenomen

Leraren en leerlingen maken naast de methode ook veel gebruik van additionele leermiddelen zoals landkaarten, dvd's, schooltelevisie, video en internet. Het gebruik van het internet is sinds de vorige peiling sterk toegenomen. Het digitale schoolbord wordt nu door ongeveer 40% van de leraren in jaargroep 8 ingezet. In de jaargroepen

6 en 7 gebruikt ongeveer een kwart van de leraren het bord bij het aardrijkskundeonderwijs.

Dezelfde problemen

De problemen die leraren ervaren als belemmering voor goed aardrijkskundeonderwijs zijn niet opgelost sinds de vorige peiling. Alleen de overladenheid van het programma wordt in 2008 door minder leerkrachten als een probleem ervaren. 59% van de leraren in groep 8 zegt hier last van te ondervinden, tegenover 80% in 2000.

Nederland leeft met water vooral in groep 6

Op speciaal verzoek van het voormalig Ministerie van Verkeer en Waterstaat hebben we aan dit onderwerp extra aandacht besteed. Alleen in jaargroep 6 zegt een meerderheid van de leraren aan enkele aspecten van dit onderwerp 'echt' aandacht te besteden. Dat betreft dan de bescherming tegen het zeewater door duinen en dijken, de bescherming tegen het rivierwater, het waterbeheer in polders en het belang van schoon water voor de drinkwatervoorziening. In de groepen 7 en 8 is er veel minder aandacht voor watereducatie.

Onderwijsopbrengsten

Kennis van topografie blijft achter

Net als in de peiling van 2001 maakten leerlingen opgaven bij de onderwerpen Kaartlezen, Topografie, Aarde en landschappen, Bevolking en Bestaansmiddelen. Steeds stond een ander gebied in Nederland, Europa of elders in de wereld centraal. Kaartlezen en topografie krijgen relatief veel aandacht in het aardrijkskundeonderwijs. De standaardlijst met 300 topografische namen is in veel methoden het uitgangspunt. We vroegen leerlingen deze namen op een blinde kaart aan te wijzen, zoals ze dat in de meeste methoden leren. De opbrengsten vallen tegen; de gemiddelde leerling slaagt erin 82 namen juist op een kaart aan te wijzen. Traditioneel leren leerlingen in groep 6 over Nederland, in groep 7 over Europa en in groep 8 over de rest van de wereld. Meestal wordt de stof later niet meer herhaald. Dat kan verklaren waarom vooral de kaart van Nederland in groep 8 slecht gekend wordt. Bij de onderwerpen Aarde en landschappen, Bevolking en Bestaansmiddelen blijven de prestaties minder ver achter bij de verwachtingen.

Leerlingen denken mee over het onderwerp Nederland leeft met water

Bij dit onderwerp kregen leerlingen naast een aantal kennisvragen ook keuzeproblemen over waterbeheer voorgelegd met de vraag hun keuze te beargumenteren. De gemiddelde leerling heeft weinig moeite met het geven van een oordeel over een plan waar water en waterbeheer een belangrijke rol spelen. Ook het bedenken van een argument tegen hun eigen keuze lukt veel leerlingen. De argumentaties zijn echter vaak oppervlakkig. Dit past bij het beeld dat we zien wanneer we naar de prestaties op de kennisvragen bij dit onderwerp kijken.

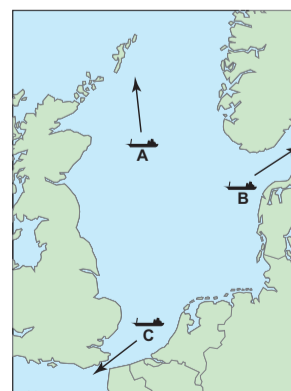
(vervolg op volgende pagina)

Voorbeeldopgave Aardrijkskunde

Voorbeeldopgave bij het onderwerp Topografie Europa

Drie schepen

Welke schip vaart naar Stockholm?

Verschillen tussen leerlingen

Leerlingen met formatiegewicht 1.25 en 1.90 op achterstand

Bij alle acht onderwerpen hebben 1.25- en 1.90-leerlingen een achterstand op de 1.00-leerlingen. De onderlinge verschillen in prestaties van leerlingen met formatiegewichten 1.25 en 1.90 zijn in twee gevallen matig statistisch significant. Opvallend is dat de 1.90-leerlingen zich bij het onderwerp Topografie van de wereld positief onderscheiden van de 1.25-leerlingen. Bij het andere significante effect, Aarde en landschappen, is dat net andersom. De prestaties van 1.90-leerlingen zijn dus soms beter dan die van 1.25-leerlingen en soms ook duidelijk minder. Vertraagde leerlingen presteren bij alle onderwerpen duidelijk minder dan hun reguliere groepsgenoten.

Jongens beter dan meisjes

Jongens behalen op vrijwel alle onderwerpen betere prestaties dan meisjes. Bij het onderwerp Kaartlezen is het verschil in vaardigheid tussen jongens en meisjes nauwelijks van betekenis, meisjes hebben de achterstand die ze in vorige peilingen hadden ingelopen. Bij de andere zeven onderwerpen echter is steeds sprake van een duidelijk negatief effect voor meisjes; het verschil is het grootst bij het onderwerp Bevolking.

Leerlingen in 2001 en in 2008

Zeven van de acht onderwerpen zijn ook in 2001 gepeild. Leerlingen presteren in 2008 over het geheel genomen niet veel beter of slechter dan in 2001.

De standaard Voldoende geeft het niveau aan waarop leerlingen de kerndoelen basisonderwijs in voldoende mate beheersen. We gaan ervan uit dat de meeste leerlingen (70% tot 75%) aan het einde van het basisonderwijs dit niveau bereiken.

De standaard Minimum geeft het niveau aan waarop de kerndoelen minstens beheerst zouden moeten worden. Het is een niveau dat vrijwel alle leerlingen zouden moeten bereiken. Verwacht wordt dan ook dat 90% tot 95% van de leerlingen dit niveau bereikt.

Geschiedenis

Voor elk tijdvak (dus niet voor de Geschiediscanon) zijn in 2003 standaarden voor Minimum en Voldoende beheersing vastgesteld. De resultaten van de leerlingen zijn in 2008 opnieuw afgezet tegen deze standaarden.

De standaard Minimum wordt weliswaar slechts bij twee onderwerpen gerealiseerd (Tijdsbesef en 20e eeuw), maar op de overige onderwerpen bereikt in ieder geval meer dan 80% van de leerlingen het niveau van de standaard Minimum.

Gerelateerd aan de standaard Voldoende vallen de leeropbrengsten voor Geschiedenis tegen. Bij geen enkel onderwerp blijkt 70-75% van de leerlingen deze standaard te halen. Nog het beste resultaat wordt bereikt bij de onderwerpen Prehistorie, Tijdsbesef en 20e eeuw waar in ieder geval meer dan 50% van de leerlingen de standaard Voldoende bereikt. Bij drie onderwerpen – Middeleeuwen, Nieuwe tijd: de Republiek en Nieuwste tijd: 19e eeuw – wordt het niveau van de standaard Voldoende door minder dan 40% van de leerlingen bereikt.

Aardrijkskunde

Voor elk onderwerp, met uitzondering van Nederland leeft met water, zijn in 2003 standaarden voor Minimum en Voldoende beheersing vastgesteld. De resultaten van de leerlingen in 2008 zijn afgezet tegen deze standaarden. De grafiek laat zien in hoeverre de leerlingen het niveau van de standaard Minimum en de standaard Voldoende bereiken.

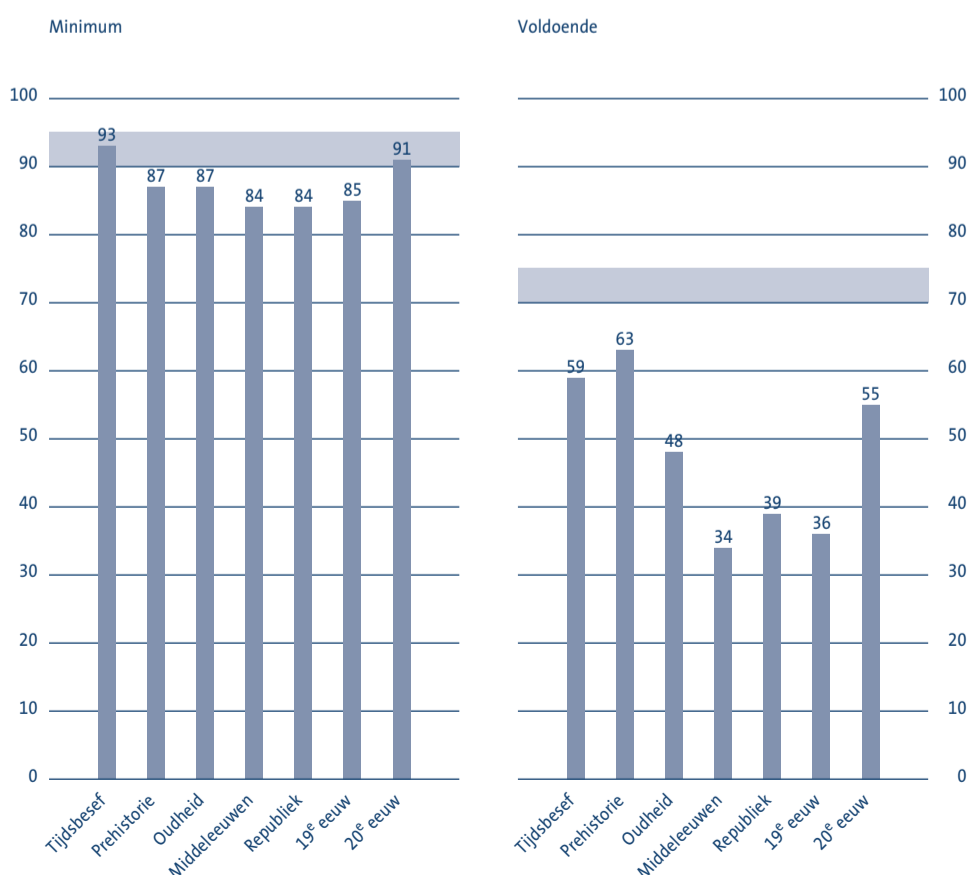
Alleen bij het onderwerp Bestaansmiddelen wordt de standaard Minimum bereikt. Bij de overige onderwerpen blijven leerlingen achter, alhoewel bij de onderwerpen Aarde en landschappen en Bevolking wel meer dan 80% van de leerlingen het niveau van de standaard Minimum bereikt.

Ook bij de standaard Voldoende vallen de prestaties tegen. Bij de onderwerpen Aarde en landschappen, Bevolking en Bestaansmiddelen bereikt meer dan de helft van de leerlingen het gewenste niveau. Bij de aardrijkskundige basisvaardigheden Kaartlezen en vooral bij Topografie blijven de prestaties ver achter bij het door de beoordelaars gewenste niveau.

PPON-standaarden: voldoen resultaten aan gewenst niveau?

‘Wat zouden leerlingen aan het einde van de basisschool moeten weten of kunnen op het gebied van geschiedenis en aardrijkskunde?’ en ‘In hoeverre bereiken leerlingen het gewenste resultaat?’. Op deze twee vragen wil het standaardenonderzoek van PPON een antwoord geven. Geïnformeerde beoordelaars hebben in 2003 voor alle onderwerpen uit de peilingen niveaus gedefinieerd voor voldoende en minimum beheersing van de kerndoelen, de zogenaamde standaarden.

Percentage leerlingen dat standaarden Minimum en Voldoende bereikt
Geschiedenis

Percentage leerlingen dat standaarden Minimum en Voldoende bereikt
Aardrijkskunde

Voorbeeldopgaven Aardrijkskunde

Voorbeeldopgaven bij het onderwerp Aarde en landschappen

Tropisch bos in Zuid-Amerika

In dit tropische bos willen boeren een stuk van het bos kappen om er akkers aan te leggen. Welk gevaar dreigt er als grote delen van het bos worden gekapt?

- A De bodem zal vervuilen.
- B De bodem zal wegspoelen.
- C Er zal veel onkruid op de akkers groeien.

Een oud scheepswrak op een akker

Op een akker is een oud scheepswrak gevonden. In welke provincie zijn veel scheepswrakken op akkers gevonden?

- A in Flevoland
- B in Gelderland
- C in Noord-Brabant
- D in Overijssel

Voorbeeldopgave bij het onderwerp Bestaansmiddelen

Schoenenfabriek in India

Veel van deze schoenen worden in winkels in Nederland verkocht. Waarom staat de fabriek niet in Nederland?

- A In India is het klimaat beter geschikt om leer te bewerken.
- B In India is voldoende leer aanwezig.
- C In India zijn arbeidskrachten goedkoper.
- D In India zijn de machines waarmee de schoenen worden gemaakt beter.

PPON op het Web <http://ppon.cito.nl>

Als u meer wilt weten over PPON, kijk dan eens op ppon.cito.nl. U vindt daar actuele informatie over PPON, maar ook uitvoerige informatie over de verschillende peilingsonderzoeken.

U kunt gedetailleerde rapporten bestellen over PPON's onderzoeken naar geschiedenis en aardrijkskunde: *Balans van het geschiedenis-onderwijs aan het einde van de basisschool 4* en *Balans van het aardrijkskundeonderwijs aan het einde van de basisschool 4*. U bestelt ze bij de Klantenservice van Cito of rechtstreeks in de webwinkel Primair en speciaal onderwijs van Cito. U kunt de balansen ook raadplegen op de website van PPON.

Op de website vindt u verder onder andere de volgende rapporten:

Onderwijs op peil? Een samenvattend overzicht van 20 jaar PPON (2008)

Nederlandse taal

Balans van het spreekonderwijs op de basisschool (2006)
Balans van het leesonderwijs in het speciaal basisonderwijs 3 (2007)
Balans van het leesonderwijs aan het einde van de basisschool 4 (2007)
Balans over leesstrategieën in het primair onderwijs (2007)
Balans van het leesonderwijs halverwege de basisschool 4 (2007)

Rekenen-wiskunde

Balans van het reken-wiskundeonderwijs aan het einde van de basisschool 4 (2005)

Balans van het reken-wiskundeonderwijs halverwege de basisschool 4 (2005)

Balans van het reken-wiskundeonderwijs in het speciaal basisonderwijs 3 (2009)

Engels

Balans van het Engels aan het einde van de basisschool 3 (2008)

Bewegingsonderwijs

Balans van het bewegingsonderwijs aan het einde van de basisschool (2009)

Domeinbeschrijvingen

In de webwinkel Primair en speciaal onderwijs van Cito kunt u de domeinbeschrijvingen van aardrijkskunde en geschiedenis aanschaffen. Deze domeinbeschrijvingen geven een verantwoording van de indeling van de leerstof in inhouden en illustreren deze inhouden met voorbeelden. De publicaties zijn onder andere aantrekkelijk voor leraren in opleiding (pabo's), en voor basisscholen die een overzicht willen hebben van het mogelijke onderwijsaanbod. U kunt ook kiezen voor een complete set domeinbeschrijvingen voor wereldoriëntatie (vier delen voor €45,-). U heeft dan een volledige beschrijving van alle inhouden en kenniselementen voor de vakken aardrijkskunde, geschiedenis, biologie en natuurkunde en techniek.

In voorbereiding

Balans over burgerschapsvorming aan het einde van de basisschool
Balans over luistervaardigheid in het primair onderwijs
Balans over het biologieonderwijs aan het einde van de basisschool
Balans over het natuurkunde- en techniekonderwijs aan het einde van de basisschool

Stuur uw reactie per e-mail naar ppon@cito.nl.

Cito

Amsterdamseweg 13
Postbus 1034
6801 MG Arnhem
T (026) 352 11 11
F (026) 352 13 56
www.cito.nl

Klantenservice

T (026) 352 11 11
F (026) 352 11 35
klantenservice@cito.nl

Fotografie: Ron Steemers
© Stichting Cito Instituut voor
Toetsontwikkeling (2011) Arnhem